

Afetin Toplumsal Cinsiyet Boyutu: Türkiye'nin Diyarbakır Şehrinde Depremi Yaşayan Kadınlarla İlgili Bir Örnek Olay İncelemesi

The Gender Dimension of Disaster: A Case Study of Women Who Experienced The Earthquake in The City of Diyarbakir, Turkey

Eda Yakıt Ak* Nermin Uyurdağ**

Öne Çıkanlar

- Bu çalışmada depremin kadınlar üzerindeki etkileri ele alınmıştır.
- Son yaşanan depremin, kadınların cinsiyete bağlı rollerinde artışa neden olduğu anlaşılmıştır.
- Deprem sonrası kadınlar; ev içi rollerinde artış, çocuk bakımındaki zorluklar, aile içi çatışmalar, ekonomik zorluklar ve iş yaşantısından uzaklaşma gibi sorunlar bildirmişlerdir.

Öz: Bu çalışma, depremin kadınlar üzerindeki toplumsal, sosyoekonomik ve sağlık sonuçlarının etkilerini belirlemek amacıyla planlanmıştır. Çalışmamız, Ekim ve Kasım 2023 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Diyarbakır ilinde yaşayan ve depremden etkilenen; 5 hemşire, 5 deprem nedeniyle yerinden edilmiş ve 4 anne olan kadın ile çalışma tamamlanmıştır. Çalışma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşmeler, deşifre sonrası tematik analiz ile değerlendirilmiştir. Çalışma için kurumsal ve bireysel etik onamlar alınmıştır. Yaşanan depremin kadınların özel ve kamusal yaşantılarında çok yönlü etkileri olduğu görülmüştür. Kadınların zaten var olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görevlerinin artmasının bu tür bir kriz anında yaşadıkları sürecin ağırlaşmasına neden olduğu söylenebilir. Bulgularımız, felaketin sonucu olarak ortaya çıkan yeni stres kaynaklarının, mevcut sosyokültürel durum ve eşitsizliklerle birleşerek kadınlarda güvenlik kaygısını artırdığını göstermektedir. Kadınlara yüklenen sorumlulukların artması toplumsal cinsiyet eşitliğini yok etmekte ve kadınların kırılganlığını artırmaktadır. Kadınların barınma sorunları, ev içi rollerinin artması, eşe destek olma, ekonomik gelir kaynaklarını sürdürmesi kaygıları ve çocukların bakımı konusunda yaşadıkları endişeler en önemli görülen sorunlar arasındaydı. Deprem sonrası kadınların ev içi sorumluluklarının arttığı, çocuk bakımında zorlandıkları ve iş yaşantısından geride kaldıkları belirlenmiştir. Deprem sonrası çalışmak zorunda kalan hemşireler ailelerini geride bırakıp destek olamamama durumlarını ve hastalara yardım etmede yaşadıkları tatmini bildirmişlerdir. Sonuç olarak deprem sonrası dönemde kadınların cinsiyete özgü rollerinde artış yaşanmıştır. Kadınları afet sonrası dönemde destekleyecek ve koruyacak mekanizmalarının geliştirilmesi önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Deprem, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Hemşire

* Öğr. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi, Atatürk Sağlık Hizmetleri MYO, edayakit@gmail.com,
ORCID: 0000-0003-1846-1123.

** Öğr. Gör., Dicle Üniversitesi, Atatürk Sağlık Hizmetleri MYO, nuyurdag@hotmail.com,
ORCID: 0000-0001-5838-3057.

Highlights:

- This study focuses on the effects of the earthquake on women.
 - It is understood that the recent earthquake caused an increase in women's gender roles.
 - After the earthquake, women report that they have experienced problems such as increased domestic roles, difficulties in childcare, family conflicts, economic difficulties and distancing from work life.
-

Abstract: This study is planned to determine the social, socioeconomic and health consequences of the earthquake on women. Our study was conducted in October and November 2023. The study was completed with 5 nurses, 5 women displaced by the earthquake and 4 mothers living in Diyarbakır province and affected by the earthquake. Study data were collected using a semi-structured interview form. Interviews were evaluated by thematic analysis after transcription. Institutional and individual ethical consents were obtained for the study. It is observed that the earthquake has multifaceted effects on women's private and public lives. It can be said that the increase in women's duties related to their already existing gender roles aggravate the process they have experienced during such a crisis. Our findings show that new sources of stress that have emerged as a result of the disaster, are combined with the existing sociocultural situation and inequalities, and increase women's security concerns. Increased responsibilities imposed on women undermine gender equality and increase women's vulnerability. Women's housing problems, increased domestic roles, concerns about supporting their husbands and maintaining their economic income sources, and concerns about child care are among the most important problems. It is determined that after the earthquake, women have increased their domestic responsibilities, have difficulties in child care and fall behind their working life. Nurses who had to work after the earthquake also report leaving their families behind, experiencing a lack of support, and finding satisfaction in helping patients. As a result, women have experienced an increase in their gender roles after the earthquake. Therefore, it is important to develop mechanisms to support and protect women in times of disaster.

Keywords: Disaster, Earthquake, Women, Gender, Nurse.

Summary

Earthquakes are unpredictable, uncontrollable, devastating and life-threatening. Known as one of the deadliest natural disasters, earthquakes have existed throughout the entire history of the planet. A total of 1150 earthquakes are known to have occurred worldwide in the last century. Earthquakes, which cause deaths and permanent physical damage, also deeply affect the social and psychological health of the society (Yoosefi Lebni et al., 2020).

Although natural disasters are gender neutral, they have more devastating effects on women (Irshad et al., 2012; Yoosefi Lebni et al., 2020). Women's position in society causes more devastation in terms of the effects of social, economic and health consequences in moments such as disasters (Sato et al., 2016). In a study conducted in Iran, it was reported that women's health needs were not adequately met, marital relations deteriorated and gender inequalities increased

after the earthquake (Yoosefi Lebni et al., 2020). The gender norms of the society determine the level of women and men affected by the disaster. An earthquake can not only shake the physical foundations but also damage women's roles in the family and society. It affects gender equality, sexual and reproductive health rights, and increases poverty and ongoing challenges related to violence (Enarson, 2012; Gündüz, 2022). Campbell et al. (2016) reported that women who survived the earthquake in Haiti experienced various physical and psychological problems and also experienced different forms of violence from their husbands or boyfriends.

In addition to cultural factors, women's socioeconomic status changes their vulnerability. A study by the World Bank reports that women without any economic income are disproportionately more vulnerable in disaster situations (World Bank 2021). Conversely, women with better education, income and position are less affected (World Bank 2016; Reyes and Lu 2016). In the workplace, women are more likely than men to work in small businesses and in the informal sector, leading to rapid isolation from the workplace in times of disaster (Reyes and Lu 2016). Women who are away from business life have to take care of those left behind more. There is an increase in their roles such as finding food for the family, giving morale, being more involved with children and spouse, and caring for injured and sick family members (Reyes and Lu 2016).

Most natural disasters occur in developing countries. In these countries, resources and structures to provide appropriate services to survivors are not sufficiently developed (Ekanayake et al., 2013). Women face barriers in disaster preparedness, response, coping, and access to information and resources. These include problems such as shelter, nutrition and protection of economic income sources (World Bank, 2021). It is reported that pregnancy losses, birth complications, sexually transmitted infections, menstrual problems and sexual dysfunctions specific to women increase due to health access problems experienced after the earthquake (Liu et al., 2010; Alison et. al., 2015; Zotti et al., 2015). For all these reasons, our study is conducted to determine the changes in gender roles, health and socioeconomic status of women in the event of a disaster such as earthquake, which has deeply affected our country over the last year.

Giriş

Deprem, zamanı öngörülemeyen, kontrol edilemeyen, yıkımlara neden olan ve yaşamı tehdit eden bir durumdur. En ölümcül doğal tehlikelerden biri olarak bilinen depremler, gezegenin tüm tarihi boyunca var olmuştur. Son yüzyılda dünya çapında toplam 1150 depremin meydana geldiği bilinmektedir. Ölümlere ve kalıcı fiziksel hasarlara neden olan depremler aynı zamanda toplumun sosyal ve psikolojik sağlığını da derinden etkilemektedir (Yoosefi Lebni ve ark., 2020).

Doğal tehlikeler cinsiyet açısından tarafsız olsa da kadınlar üzerinde daha yıkıcı etkileri bulunur (Irshad ve ark., 2012; Yoosefi Lebni ve ark., 2020). Kadınların toplumdaki konumu, afetler gibi anlarda sosyal, ekonomik ve sağlık sonuçlarının etkileri bakımından daha fazla yıkıma neden olur (Sato ve ark., 2016). İran’da yapılan bir çalışmada deprem sonrası kadınların sağlık gereksinimlerinin yeterince karşılanmadığı, evlilik ilişkilerinin bozulduğu ve cinsiyet eşitsizliklerinin arttığını bildirmişlerdir (Yoosefi Lebni ve ark., 2020). Yaşanılan toplumun cinsiyet normları, kadın ve erkeklerin felaketten etkilenme düzeylerini belirlemektedir. Deprem yalnızca fiziksel temelleri sarsmaz aynı zamanda kadınların aile ve toplumdaki rollerinde de hasara yol açabilir. Yaşanılan toplumda, cinsiyet eşitliğini, cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarını etkiler, yoksulluğu ve şiddetle ilgili süregelen zorlukları artırır (Enarson, 2012; Gündüz, 2022). Campbell ve ark. (2016), Haiti depreminden sağ kurtulan kadınların çeşitli fiziksel ve psikolojik sorunlar yaşadıklarını ayrıca eşlerinden veya erkek arkadaşlarından farklı şekillerde şiddet gördüklerini bildirmiştir.

Kültürel faktörlerin yanı sıra kadınların sosyoekonomik düzeyleri de kırılabilirlik durumunu etkilemektedir. Dünya Bankası tarafından yapılan bir araştırma, ekonomik herhangi bir gelire sahip olmayan kadınların, afet durumlarında orantısız bir şekilde daha savunmasız olduğunu bildirmektedir (World Bank, 2021). Tam aksi biçimde iyi eğitim, gelir ve konuma sahip kadınların daha az etkilendikleri de bilinmektedir (World Bank 2016; Reyes ve Lu 2016). İş yaşamında kadınların erkeklere göre nispeten küçük işletmelerde ve kayıt dışı sektörde çalışması afet zamanların hızlı bir şekilde iş yaşantısından izole olmasına neden olmaktadır (Reyes ve Lu 2016). İş hayatından uzaklaşan kadınlar, geride kalanlarla daha çok ilgilenmek zorunda kalmaktadırlar. Ailesinin beslenme ihtiyacını karşılama, psikolojik bakımdan güçlü olma moral verme, çocuklar ve eş ile daha fazla ilgili olma, yaşlı, yaralı ve hasta olan aile bireylerine bakım verme gibi rollerinde artış yaşanır (Reyes ve Lu 2016).

Afetlerin çoğu gelişmekte olan ülkelerde meydana gelmektedir. Bu ülkelerde hayatta kalanlara uygun hizmetleri sağlayacak kaynaklar ve yapılar yeterince gelişmemiştir (Ekanayake ve ark., 2013). Kadınlar, afete hazırlanma, müdahale etme, başa çıkma, bilgi ve kaynaklara erişimde engellerle karşılaşmaktadır. Bunlara barınma, beslenme ve ekonomik gelir kaynaklarını koruma gibi sorunlar da eklenmektedir (World Bank, 2021). Deprem felaketi sağlığa erişimi ortadan kaldırarak gebelik kayıplarına, doğum komplikasyonlarına, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara, menstruasyon sorunlarına ve cinsel işlev bozukluklarının artmasına neden olmaktadır (Liu ve ark., 2010; Alison ve ark., 2015; Zotti ve ark., 2015). Tüm bu nedenlerle çalışmamız deprem gibi ülkemizi son yılda derinden etkileyen afet durumunda kadınların

toplumsal cinsiyet rollerinde, sağlık ve sosyoekonomik durumlarındaki değişimleri belirlemek amacıyla gerçekleştirildi.

Yöntem

Bu çalışma, depremin kadınlar üzerinde toplumsal, sosyoekonomik ve sağlık sonuçlarını belirlemek amacıyla planlanmıştır. Kalitatif araştırma yöntemi kullanılan bu çalışma, 15 Ekim-15 Kasım 2023 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Çalışmanın evrenini, Diyarbakır ilinde yaşayan ve 6 Şubat 2023 tarihindeki Kahramanmaraş merkezli depremi deneyimleyen kadınları kapsamıştır. Çalışmanın örneklemini, ilgili tarihler arasında araştırmacılar tarafından depremi yaşadığı belirlenen ve kartopu örnekleme yöntemi ile erişilen kadınlar oluşturmuştur. Kartopu örnekleme yöntemi, depremden etkilenen kadınların yaşadıkları sorunlar için özel bir kuruma başvurmaması nedeniyle seçilmiştir. 18 yaş üzeri olan ve depremi yaşayan 5 hemşire, 5 deprem nedeniyle evini kaybeden ve 4 anne olan kadın ile çalışma tamamlanmıştır. Örnekleme kadın hemşirelerin dahil edilmesindeki temel amaç, iş yaşantısını felaket anlarında terk edemeyen kadınların deneyimlerini paylaşmaktır. Yerinden edilen kadınların barınma sorunları ve anne olan katılımcılarda ise anneliğe ilişkin endişeleri belirlemek amacıyla görüşmeler planlanmıştır.

Görüşme formları araştırmacı ve kadınların belirledikleri (ofis, ev ve okul) mekanlarda uygulanmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda geliştirilen yarı yapılandırılmış form ile toplanmıştır (Reyes ve Lu 2016). Her bir görüşme ortalama 30-45 dk arası sürmüştür. Görüşme formu, demografik bilgileri inceleyen 5 soru, toplumsal cinsiyet rollerine ve afet zamanındaki beklentileri inceleyen 6 soru ve depremden etkilenme boyutlarını inceleyen 6 sorudan oluşturmuştur.

Örnekleme amacıyla gidilen kadınlarla 14 farklı görüşme yapılmış ve teorik doyuma ulaşılmış, ana ve alt temalar oluşturulmuştur. Kalitatif araştırmalarda örnekleme kriteri teorik doygunluktur ve görüşmelerde yeni kod oluşturulamadığında, doygunluğa ulaşıldığını ve araştırmacıların görüşme sürecini yarıda kesebileceğini ve artık örneklem büyüklüğünü artırmaya gerek kalmadığını göstermektedir (Marshall, 1996).

Çalışmanın etik uygunluğu için Dicle Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan etik onay (Sayı: E-14679147-663.05-579612 Tarih:10.10.2023) ve çalışmaya gönüllü olarak katılan kadınlardan yazılı onam alınmıştır. Kadınlara görüşmenin istenildiği zaman kesilebileceği söylenmiştir. Veriler oluşturulurken kimliklerini belirleyebilecek hiçbir kodlamaya yer verilmeyeceği taraflarına bildirilmiştir.

Verilerin tanımlayıcı istatistiksel analizi için bir istatistik paket programı kullanılmış ve sayı, yüzde, ortalama, standart sapma testlerinden yararlanılmıştır. Derinlemesine görüşmelerden sonra sesli kayıtlar yazılı doküman haline getirilmiştir. Sorulara verilen yanıtlar excel tablosunda analiz edilmiş ve temalar oluşturulmuştur. Son adımda oluşturulan ana temaların altında alt temalar belirlenmiştir. Araştırmada geçerlilik sağlamak için yazıya çevrilen görüşme verilerinin çıktıları araştırmacılar tarafından değerlendirilmiştir.

Görüşmeler, deşifre sonrası değerlendirilmiş ve çalışmada 4 ana tema ve ilgili 10 alt tema oluşturulmuştur. Temalar oluşturulurken kadınların es sık tekrarladıkları bulgular dikkate alınmıştır. Deprem etkilerinin oluşturduğu psikolojik zorlanma ve yerleşim yerini değiştirme; kadın olmaya ilişkin annelik, aile içi sorunlar; iş yaşantısına ilişkin, deprem döneminde hemşire olma durumu ve iş yaşantısından uzaklaşmak; sağlığa ilişkin ise sağlık hizmetlerinin ve hastanelerin durumunu belirten sorunlar ortaya çıkmıştır.

Çalışmaya yön veren sorular, deprem felaketi sonrası;

- Kadınların deprem sonrası deneyimleri nelerdi?
- Kadın olmaya bağlı yaşanan sorunlar nelerdi?
- İş yaşantısı ve ekonomik hayatta ne gibi değişiklikler oldu?
- Çalışmak durumunda olan kadın hemşirelerin deneyimleri nasıldı?
- Sağlık hizmetlerine erişimde değişim yaşandı mı?

Bu araştırmada, mevcut çalışmalardan farklı olarak kadınların deprem sonrası sorunları ve ihtiyaçları kalitatif olarak incelenmiştir. Bu çalışma kalıp bilgilerden çok kadınların ihtiyaçlarının analizi ve sorunların çözümüne yönelik müdahaleler için kaynak oluşturacaktır. Bu araştırmada kartopu örnekleme seçimi kullanılması ve farklı şehirlerde ve farklı meslek gruplarındaki depremi deneyimleyen kadınlara ulaşılabilmesi çalışmanın sınırlılıkları arasındadır.

Bulgular

Tablo 1.
Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri (N= 14)

Olgu	Yaş	Eğitim durumu	Medeni durum	Çalışma durumu	Gelir durumu	Çocuk sahibi olma	Çocuk sayısı
K1	39	Lise	Evli	Çalışıyor	İyi	Evet	4
K2	36	Lise	Evli	Çalışmıyor	Kötü	Evet	3
K3	49	Üniversite	Evli	Çalışıyor	Orta	Evet	2
K4	48	Üniversite	Evli	Çalışıyor	Orta	Evet	2
K5	58	Üniversite	Evli	Çalışıyor	Orta	Evet	2
K6	37	Lise	Evli	Çalışmıyor	Orta	Evet	3
K7	29	Lise	Bekar	Çalışıyor	Orta	Hayır	-
K8	30	Üniversite	Evli	Çalışıyor	Orta	Evet	2
K9	49	Üniversite	Evli	Çalışıyor	Kötü	Evet	2

K10	38	Lise	Evli	Çalışıyor	Orta	Evet	2
K11	38	Üniversite	Evli	Çalışıyor	Kötü	Evet	2
K12	48	Üniversite	Evli	Çalışıyor	Orta	Evet	2
K13	65	Üniversite	Evli	Çalışmıyor	Kötü	Evet	3
K14	34	Üniversite	Evli	Çalışıyor	Orta	Evet	1

Tablo 1.'de kadınların demografik bilgileri sunulmuştur. Kadınların yaş ortalaması 42,71±10,47 (min:29-max:65) olarak bulunmuştur. Kadınların çoğunluğu (%92,8) evli, (%100,0) lise ve üzeri mezun olduğu saptanmıştır.

Tablo 2.

Kadınlarda Depremi Doğal ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Etkileri (N=14)

		n	%
Yaşadığınız depremin hayatınıza etki şekli*	Evim tamamen yıkıldı/kısmen yıkıldı/hasar gördü	10	71,4
	Sevdiğim birini kaybettim	8	57,1
	Tüm eşyalarımı kaybettim	5	35,7
	Ailemden yaralanan/ zarar görenler oldu	5	35,7
	Kurtarma/yardım dağıtımında ayrımcılığı maruz kaldım	5	35,7
	Başkaları tarafından soyuldum/mağdur edildim	5	35,7
	Yaralandım	2	14,3
Toplam		54	100
Felaketin etkisini hissetme zamanı*	Felaketin etkisi 12 saat içinde hissedildi (acil)	8	57,1
	Ailemin tahliye edilmesi gerekiyordu	8	57,1
Toplam		16	100
Aile sorumlusu	Koca	11	78,6
	Eşler	2	14,3
	Baba	1	7,1
Toplam		14	100
Evinizdeki sorumluluklarınız*	Çocukları yetiştirme	13	92,9
	Evin yönetimi	11	78,6
	Aile üyelerine bakım verme	11	78,6
	Gelir getiren bir işte çalışma	8	57,1
	Evdeki bütçe yönetimi	6	42,9
	Geliri artırmak için küçük geçim kaynakları oluşturma	5	35,7
Toplam		54	100
Hane yönetimindeki cinsiyet rollerine yönelik düşünceleriniz*	Kadınların ev sorumlulukları erkeklere göre daha fazladır.	14	100,0
	Aile ve aileyle ilgili kararlarda kadınlara danışılmalıdır.	14	100,0
	Kadınların karar alma süreçlerine önemli katkıları olabilir.	13	92,9
	Kadınların evdeki özel ihtiyaçları karşılanmalıdır.	12	85,7
	Ev dışı konularda kararlarda kadınlara danışılmalıdır.	12	85,7
	Kadınların da hane gelirine katkıda bulunması gerekiyor.	11	78,6
	Kamusal alanda çalışma şu anda uygulandığı şekliyle çoğunlukla erkeklere yöneliktir.	8	57,1
	Kadınlar aile üyelerine bakmalıdır.	3	21,4
	Evin lideri yalnızca erkektir	-	-
Toplam		84	100
Afet durumlarında kadının sorumlulukları*	Felaket durumunda aileye umut vermek	14	100,0
	Ailenin hasta veya yaralı üyelerinin bakımı	13	92,9
	Aileye yiyecek bakmak ve sağlamak	10	71,4
	Toplumda afet riskine müdahalede yardımcı olmak	7	50,0
	Tahliye alanlarının bulunması	6	42,9
Toplam		50	100

*Tüm sorularda birden fazla şık işaretlenmiştir. Bu nedenle n katlanmıştır.

Tablo 2’de kadınların deprem sırasında yaşadıkları kayıplar ve toplumsal cinsiyet rollerine genel bakışları incelenmiştir. Kadınların %71,4’ünün evi tamamen yıkıldığı ya da hasar gördüğü, %35,7’sinin ailesinden yaralanan/zarar görenler olduğu ve %57,1’i sevdiği birini deprem nedeniyle kaybettiği saptanmıştır.

Kadınların ev içi sorumlulukları incelendiğinde %96’sı çocukları yetiştirme, %78,6’sı evin yönetimi ve %78,6’sı aile üyelerine bakım verme görevi olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir.

Hane ile ilgili cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerinden aileyle ilgili kararlarda kadınlara danışılması ve kadınların ev sorumluluklarının erkeklere göre daha fazla yer alması görüşlerine tamamının katıldığı görülmüştür. (Tablo 2).

Tablo 3.

Ana Tema ve Alt Temalar (N=14)

ANA TEMALAR	ALT TEMALAR
1. Deprem Etkileri	1.1.Psikolojik zorluk 1.2.Göç-Yerleşim yerini değiştirme
2. Kadın Olmak	2.1.Aile içi sorunlar 2.2.Anneliğe ilişkin endişeler 2.3.Depremde kadın olmak
3. İş Yaşantısı ve Ekonomik Değişimler	3.1.Depremde hemşireler 3.2. İş yaşantısından uzak kalmak 3.3.Ekonomik kayıplar
4.Sağlığa Erişim	4.1. Sağlık hizmetlerine erişim 4.2. Hastanelerin durumu

Görüşmeler sonrası tematik analiz sonrası belirlenen ana temalar ve alt temalar Tablo 3.’de verilmiştir.

Deprem Etkileri Ana Temasına Ait Bulgular

Katılımcıların depremin etkisine ilişkin görüşleri iki başlık altında (Psikolojik zorluk, göç-yerleşim yerini değiştirme) toplanmıştır.

Psikolojik Zorluk

Katılımcılar depreme ilgili sevdiklerinin kayıpları, korku, endişe, belirsizlik gibi depreme bağlı psikolojik zorluklar yaşadıklarını ve durumun halen devam ettiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların psikolojik zorluk alt temasına yönelik görüşlerinden yapılan bazı atıflar aşağıda yer almaktadır. Katılımcıların yaşadıkları psikolojik zorlukları tanımlayan ifadeleri aşağıda verilmiştir.

K.8 “...Deprem hayatımdaki etkisi çok büyük. Tabii ki 99’dan beri bu korkuyu yaşıyorum. Her gün tekrar aynı depremi yaşayacakmış gibi uyuyorum ve bu 6 Şubat gecesi de yine onun gibi büyük bir depreme uyandım ve sadece ben biliyordum diye bağıryordum sadece. Ben tekrar olacağını

biliyordum diye. Yani hayatımı çok büyük etkiliyor o yüzden hala da öyle. Bu nedenle deprem travmam biraz daha fazlalaştı. Zaten hep vardı bu korku...”

K.10 “...Kayıplarımız yakın arkadaşlarımız, aile dostlarımız, ikinci derece akrabalarımız. Annem babam enkaz altında kaldı. Çıkarıldı, kurtarıldılar ama tabii onların verdiği hasarlar da mevcut...”

K.9 “...Yani tabii ki belli bir süre sonra sevdiğinizizi kaybettiğinizi öğreniyorsunuz, bir de eşyaları vesaire ilk başta düşünmüyorsunuz ama daha sonra ki belli bir süreçten sonra artık bir hayat kurma kaygısı, çocuklarınızın kaygısı gibi kaygılar, kararsızlıklar ne yapacağımı bilememe bir sürece giriyorsunuz...”

K.5 “...Depremden sonra insanın hayatı tamamen değişiyor. Sanki önceki hayat bitti. Başka bir hayat başladı. Gerçekten bana her şey çok zordu. Bir anda şöyle şeysiz kaldım hani ev yıkılınca sanki böyle açıkta, hiç sığınacak yerim yok, öyle çok korumasız. Korumasız kaldım. Öyle hissettim. Hiç gidecek yer yok, kimse yok... Çok yakın komşularım, 20 yıllık komşularım öldü. Gözümün önünde bir komşumu kaybettim. Onları hiç unutmayacağım. Hele o komşum asla gözümün önünden gitmiyor...”

K.12 “...Deprem hayatımı tümüyle değiştirdi. En başta psikolojik açıdan değiştirdi. Ben çok büyük sıkıntılar yaşadım. Her açıdan değiştirdi. Manevi açıdan her yönüyle etkiledi bizi. Her şeyden önce biz o an enkazda kalmıştık. Ölüm korkusunu birebir yaşadık. Ev çocuklarımın ve bizim üzerimize çöktüğü an ben bitti dedim yani. O yaşadığım korkuyu hiçbir zaman unutamam yani. Hala o korkuyu atmış değilim üzerimden...”

Göç-Yerleşim Yerini Değiştirme

Görüşülen kadınlar deprem dolayısıyla evlerinin hasar alması, yıkılması ve diğer nedenlerle yaşadıkları yerlerden belirli bir süre veya sürekli olarak ayrılmak zorunda kaldıklarını ve buna ilişkin çeşitli sorunlar yaşadıklarını bildirdiler. Katılımcıların ilgili konudaki görüşlerinden yapılan atıfların bazıları şöyledir;

K.8 “...Bizim ikinci gün evimiz mühürlendi. Ondan sonrasında hiçbir şekilde giremedik. Eşyalarımızı da alamadık. Şu anda da yıkıldı bina zaten. Bir otelde kalıyoruz şimdi. Otelin 6. Katı apart daireler şeklinde. Eşyamız olmadığı için eşyalı bir yer seçmek zorunda kaldık. O nedenle şu anda otelde kalıyoruz. Ev gitti yani. Eşyalar yok...”

K.10 “...Depremden sonra eşimin bir tayin işi atama işi oldu. Ama deprem sonrası 8 ay boyunca köyde kaldık. Aile yakınlarımız, akrabalarımızın evlerine sığındık. Ki orda da bayağı bir şeylere maruz kaldık. Sıkıntılara maruz kaldık. Yani şöyle neler oldu? Hani kısa bir süre sonra yani sonra herkes biri birinden bir menfaat bekleme oldu kişilerin...”-

K.1 “...Barınacak yer bulamadık. Çok zorlandık. Kalacak yer bulamadık. Sonra kardeşim bir yer buldu. Orda biraz kaldık 3 ay. Sonra eşim geri gel dedi. Geldik çadırda görmememiz gereken her şeyi gördük. Yaşamamız gereken her şeyi yaşadık... Kiracı gittiğim evde mesela şikâyet ettiler.

Çocuklarım küçüktü. Ev sahibine şikâyet ettiler. Ev niye kalabalık. Sen niye bunlara kiraya verdin gibi. Bunları duydum. Sabahlara kadar uyumadığım oldu. Çıkmak istedim. Başka ev yok...”

K.11 “...Araba bizim için ev oldu 3 gün boyunca... Şimdi kiraya çıktık. Başka bir ile tayin olup gittik...”

Kadın olmak Ana Temasına Ait Bulgular

Kadın olmak ana temasına ilişkin görüşler annelik, aile içi sorunlar ve depremde kadın olmak alt temalarında toplanmıştır.

Aile içi sorunlar

Görüşülen kadınlar deprem dolayısıyla özellikle eşleriyle ve ayrıca çocuklarıyla da sorunlar yaşadıklarını ve bazen de yaşanan sorunlara tanıklık ettiklerini söylediler. Bu konudaki görüşlerinden yapılan bazı atıflar aşağıda yer almaktadır.

K.7 “...Yani annem babam için söylüyorum bazen birbirlerini anlamadıkları oluyordu...”

K.8 “...Eşim çok daha büyük etkilendi. Bu bizim için biraz sorun oldu. Çünkü yani hiç varlığıyla yokluğu belli değildi. Yani ev de öyle olduktan sonra. Ben aile reisliğini de üstlenmeye çalıştım ama...”

K.10 “...Eşim ailesi ile benim aramda kaldı. Onlar bir beklenti içine girdi. Benim aileme ben bakmakla yükümlü olduğum için ailemi bırakamazdım. O dönemde o sorunları yaşadım. Yani birçok hani baskı yaşadım eşimin ailesi tarafından. Eşimin ailesinin eşimi kıskırtması yönünden...”

K.11 “...Eşimle yaşadım. Çünkü eşim giderleri karşılamak için daha çok çalışmak, mesaiye kalmak istiyordu. Ben ona tepki gösterdim...”

Anneliğe ilişkin endişeler

Katılımcılar depremin, annelik rollerini etkilediğini belirttiler. Özellikle çocuklarının fiziksel ve ruhsal sağlıkları, beslenme ve barınmaları konusundaki endişelerini ifade ettiler. Bu alt temaya ilişkin görüşlerden alınan atıflar bazıları aşağıda yer almaktadır.

K.8 “...Çocuklarıma konsantre olamıyordum. Ya bir de büyük oğlum 6 yaşındaydı. Ben de 99 depreminde 6 yaşındaydım. Aynı sanki onda kendimi görüyordum. İki depremi birden yaşıyordum. Bu nedenle sürekli kafamın içinde oğlum acaba benim gibi mi? benim kadar etkilenmişti sesten...”

K.10 “...Tek çocuğum vardı ikincisi de oldu. Büyük çocuğum 4 yaşında onun psikolojisi depremden dolayı bayağı bozuldu. Sürekli onu sakinleştirmeye çalıştım. Elektrik kesintisi yaşadığımızda çok korkuyor. Onu üzerinden atmış durumda değil. O şeyi yaşıyor. Birkaç güne kadar hala o korkuyu yaşadığı çocuk. O yüzden ona daha çok ilgi göstermek zorundayım...”

K.12 “...Hele ki çocuklarımı kaybetme korkusu çok daha büyüktü ve çok kötü şartlarda maalesef çocuklarımı enkazdan çıkarmak zorunda kaldım. Sarkan inşaat demirlerinden, betonların arasından çektik çıkardık...”

K.14 “...Çocuğum küçük olduğundan binalara girme fobisi başladı. Halen deprem olursa çocuğu nereye koyarım düşüncem var...”

Depremde kadın olmak

Katılımcılar kadınların depremden daha fazla etkilendiği ve kadın olmalarından kaynaklanan zorluklar yaşadıklarını (aile bireylerinin sorumluluklarını ve bakımını üstlenme ve eşi destekleme) belirtmişlerdir. Görüşmelerden yapılan bu konu ile ilgili bazı atıflar aşağıda yer almaktadır.

K.4 “...Ama deprem sonrasında evim nispeten diğer evlere göre daha uygun, daha güvenli olduğu için, müstakil bir ev, arkadaşlarımız, dostlarımız, ailemiz bizim eve sığındılar. O yüzden deprem sonrası daha çok sıkıntı yaşadım. Kalabalıktan dolayı bizim günlük rutin yaşantımız değiştiğinden dolayı ki bu yaklaşık 15 gün kadar sürdü. Kadın olarak bütün iş bendeydi tabii...”

K.8 “...Ben aile reisliğini de üstlenmeye çalıştım ama. Eşimi yani motive etmeye çalışıyordum...”

K.10 “...Bir de bu gibi durumlarda kadın daha çok etkileniyor. Çünkü hani bakmakla yükümlü olduğu çocukları varsa ki hele o anlamda çok çok etkileniyor. Bütün sorumluluk annede oluyor. Hem çocuklarını ayakta tutması gerekiyor hem ailesini ayakta tutması gerekiyor. Erkek o konuda daha pasif. Kadının rolü daha çok. Hamileydim kontrollerime gidemedim. O süreçte bayağı bir sıkıntı yaşadım...”

K.9 “...O dönemde rollerimiz değişti. Biz zaten birbirimize destek olarak hayatımıza devam ediyoruz ama o dönemde eşim kendini çok daha geri çekmişti. Bazı görevlerini daha fazlasıyla ben üstlenmişim...”

K.1 “...Bu rollerle ilgili ben çok fazla sorumluluk aldığımı düşünüyorum. Eşim çünkü biraz sinirli. Çocuklar genelde ne olursa olsun bana önce gelirler. Önce bana söylerler. Benden isterler...”

K.5 “...Depremden tabii ki herkes etkilendi de kadın ve çocuklar tabii ki daha çok etkilendi. Kadın olarak her şey her yerde zor. Yeniden sil baştan ev kurulacak, yeni iş yeri, çalışma hayatı bunlar hep benim sorumluluğum tabi ki zor...”

K.12 “...Tek kadının üzerine yüklenmekle olmuyor bu iş. Ama maalesef böyle olaylardan kadınlar daha fazla etkileniyor. Kadının yükü çok daha fazla...”

İş Yaşantısı ve Ekonomik Değişimler Ana Temasına Ait Bulgular

Katılımcıların depremde iş yaşantılarıyla ilgili görüşleri iki başlık halinde (Depremde hemşireler, iş yaşantısından uzak kalma) incelenmiştir.

Depremde hemşireler

Araştırmaya katılan hemşirelerin depremde iş yaşantılarıyla ilgili deneyimleri ayrı bir alt temada değerlendirilmiştir. Katılımcı hemşireler depremde öncelik sırasının işleri olduğu, depremedelerle empati yaptıklarını ve depremedelere karşı hemşire olmanın yanında annelik

hislerini de yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine yapılan bazı atıflar şöyledir:

K.8 “... Deprem sabahı benim 24 saatlik nöbetim vardı. Ona gelemedim. Çünkü çocuklarla dışarda kalmıştık. O nöbetimi değiştirdim. Sonrasında devam ettim ama. Zaten böyle bir travmam vardı. Tekrar üzerine bir daha yaşayınca işime konsantre olamıyordum ama bir iki nöbetimden sonra o depremedeleri görünce, enkazdan çıkarılanları görünce, mesela çoğu çocuğun annesi babası, ailesi yoktu. Kaybetmişti ama bilmiyordu. Hani onlara bakınca bir silkelendim. Benim kendime gelmem lazım, daha güçlü durmam lazım, onlara yardım etmem lazım diye öyle işime konsantre olabildim...”

K.3 “...Aile içi rollerimin mesleğimden dolayı etkilendiğini düşünüyorum. Deprem sırasında işte annelik rollerimi yapmam gereken yerde bir sağlıkçı olarak ve bir yönetici olarak ilk gün ve en erken saatlerde hastaneye gelmem gerekti. Annelik rolümü yapamadığımı düşünüyorum. Onlara destek olamadığımı düşünüyorum. Bir de bir anne olarak düşünabiliyor musunuz küçük bir çocuk anne babası ölmüş ve 4. derece akrabası yanında. Yani o zaman hemşire olmanın yanında bir anneydik...”

K.11 “...Ben yoğun bakım hemşiresiyim. Evet kafama cam girdi. Yaralandım. Ama biz insanlara yardım ettik. Kendimizle alakalı bir şey yapamadık. O anda kendimizi unuttuk. Çocukları güvenli bir yere aldık. Bir ben baktım çocuklara bir eşim baktı. İhtiyaca göre hani yoğun bakım hemşiresi olduğum için ihtiyaç halinde işte biri kurtarıldı xxxxx deyip bakabilir misin nabzına, tansiyonuna. Beni çağırıyorlardı. Ben yardımcı oldum. Deprem hemen ertesinde zaten işe başlayamadım.... Bakıcı bulamadım, iki yaşında bebeğime 10 yaşındaki kızım 3 gün baktı. 3 gün bakmak zorunda kaldı. Bu çok acıydı...”

K.12 “...İşime çok yansıyan bir şey olmadı. Çünkü benim o çizgiyi ayırt edecek bir yapım var. Ama yine de iş yerinde bile çok korkuyordum. Deprem olacak diye. Sağ elim kırık olduğu için ben hemen işe başlayamadım. 10-15 gün toparlanamadım. Durmaksızın ağlıyordum. 15 gün sonra 1-2 gün işe gittim tekrar izne ayrıldım. 15-20 gün sonra tekrar başladım. Çalışmak iyi geldi...”

İş yaşantısından uzak kalmak

Katılımcılar deprem nedeniyle iş yerlerinin hasar görmesi, çocuklarını yalnız bırakamama gibi nedenlerle işlerine devam edemediklerini belirttiler. Katılımcıların konu ile ilgili görüşlerine yapılan bazı atıflar aşağıdadır.

K.2 “...Deprem süresinde, sonrasında ve şimdi de yarı zamanlı olarak çalışıyorum. Normalde depremden önce daha sık giderdim işe, haftada en az 5-6 gün giderdim. Bunun da bütçeme büyük bir katkısı olurdu. Şimdi mesela çocuklarımı bırakıp gidemiyorum...”

K.5 “...Tabi iş yeri yıkıldı yok. Ev yıkıldı yok. İşe gelmem isteniyor. Ama kalacak yer yok. Gideceğimiz iş yeri sorun. Geçici olarak uzakta, şehrin dışında bir yerde çok imkansızlıklar içinde

iş yeri kurdular. Oraya da hani çalışma şartları çok zor. İşe gelin diyorlar. İşe gidiyorsun kalacak yer yok. Gidecek yer yok deprem bölgesinde. Ora da yani iş yerinde çalışacak ortam yok...”

K.10 “...Deprem olmadan önce sabah işe gitmek için hazırlığımı bile yapmıştım. Zaten deprem olunca hayatımız alt üst oldu. İş yerimin hasar gördüğünü öğrendim. Ondan sonra zaten hani bir süre çalışmadık. İşe gidemedik. Ondan birkaç ay sonra üç ay sonra patronumun evine işin taşınma durumu oldu. Orda gidip hani bir süre yardım ettim. Yardımcı oldum. Sonrasında zaten en son gittiğim günün ertesinde erken doğum yaparak ondan da hani kopmak zorunda kaldım...”

Ekonomik kayıplar

Katılımcılar deprem nedeniyle evlerini, eşyalarını kaybettiklerini bu nedenle ekonomik kayıplar yaşadıklarını, ayrıca başka bir yerde hayat kurmak zorunda kalmanın giderleri ve işe devam edememenin de ekonomik olarak kendilerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bu konudaki görüşlerinden yapılan atıfların bazıları şu şekildedir;

K.2 “...Normalde depremden önce daha sık giderdim işe, haftada en az 5-6 gün giderdim. Bunun da bütçeme büyük bir katkısı olurdu. Şimdi mesela çocuklarımı bırakıp gidemiyorum...”

K.6 “...Eşim inşaatçı, çalışmaya devam etti. İlk bir ay çalışmadı, sıkıntı çektik ama sonradan çalışmaya başladı. Hayatımıza yeniden başladık yani. İlk bir ay eşim bizi bırakıp işe gitmedi, şehir dışına çıkmadı...”

K.13 “...Bizim 35 yılı aşkındır oturduğumuz bir evimiz, bir kurulu düzenimiz, eşyalarımız yani hani eşya önemli değil diyoruz bir nebze. İşte şükür diyoruz. Fakat bunlarda gerekli. Bir ev kadınısın yani elini atıyorsun hiçbir şeyin yok. Hep yeniden olması lazım...”

K.5 “...Hiçbir şey kalmadı. Yani iç çamaşırımı bile yeni baştan almam gerekti. Yani ayakkabın yok, çantan yok yani çok harcaman çıkıyor. Ben son 15 güne kadar sürekli yollardaydım. Kalacak bir yerin bir evin yok. Bu durumda harcamada çok. Ekonomik anlamda gerçek anlamda çok zor. Aldığım maaş kesinlikle yetmedi...”

Sağlığa Erişim Ana Temasına Ait Bulgular

Katılımcıların sağlığa erişim ilgili görüşleri iki başlık halinde (Sağlık hizmetlerine erişim ve hastanelerin durumu) incelenmiştir.

Sağlık hizmetlerine erişim

Katılımcılar yaşadıkları sağlık sorunları ve yaralanmalar nedeniyle ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşadıklarını bildirdiler. Bu konu hakkındaki görüşlerinden bazı atıflar şöyledir:

K.6 “...Gebeydim depremden. Gebeliğimden zaten çok sıkıntı yaşadım. Köy hayatıydı. Hastalandım. Enfeksiyon kaptım. Yerdeydim. Bunları yaşadım...”

K.11“...Evet kafama cam girdi. Yaralandım. Üstüm başım paramparça oldu. Ama biz insanlara yardım ettik. Kendimizle alakalı bir şey yapamadık. O anda kendimizi unuttuk...”

Hastanelerin durumu

Araştırmaya katılanlar depremde yaralı veya çalışan olarak hastanelerde bulduklarını bildirmişlerdir. İlgili görüşlere ilişkin bazı atıflar aşağıdadır.

K.11 “...Hastanede 3-4 gün kaldıktan sonra kalabileceğimiz bir yer ayarlandı. Oraya geçtik. Orada artık yavaş yavaş toparlanmaya çalıştık, depremden sonra 3 gün falan hastanedeydik...”

K.12 “...Depremden çıktığımızda ayağımızda ayakkabımız bile yoktu. Çocuklarımı bir an önce hastaneye ulaştırmaya çalıştım. Üstümüz başımız yırtık. Çok kötü bir durumdaydık. Bunun dışında gidecek bir yerimiz yoktu. Hastaneden çıktıktan sonra çocuklarımı nereye götüreceğim bu şeyi yaşamaya başladım. Ne yapacağız, nerede kalacağız? Barınma ihtiyacını çocuklarımın karnını doyurma ihtiyacını nasıl karşılayacağım, ne yapacağım, nereye gideceğim...”

K.3“...Buradaki insanlara yardım etmek zorundaydık... Gelen hastalarda Crash sendromu vardı. Çok ayrı bir şeydi. O ayrı bir travmaydı bizim için ...”

Tartışma ve Sonuç

Depremler kadınlar için özellikle dezavantajlıdır. Kadınların ev içi sorumluluklarını artırır, ekonomik ve iş yaşantısından koparır ve yoksullaştırır ve sağlık hizmetlerinden faydalanmalarına engel oluşturur. Bu çalışma depremden etkilenen kadınların toplumsal cinsiyete dayalı yaşadıkları deneyimleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Katılımcı kadınların deprem sonrası aile içi sorunlar yaşadıkları eşleri ile olan ilişkilerinin bozulduğunu, ev içi sorumluluklarının arttığını ve çocukların bakımı, eğitimi ve korkuları ile ilgili endişelerini bildirdiler. Yoosefi Lebni ve ark. (2020)'nin çalışmasında depremlerin aile içinde ve evlilikler üzerinde gerginliğe ve eşler arası ilişkilerde bozulmaya ve ev sorumluluklarında artışa neden olduğunu bildirmiştir. Ural ve ark. (2023)'nin çalışması da benzer şekilde kadınların deprem sonrasında da var olan sorumluluk yükleri kapsamında sosyal ilişkileri, çocuk ve ailenin bakımını eskisi gibi yerine getirmeye devam ettiğini göstermiştir. Liu ve ark. (2014)'nin çalışmasında Tayvanlı deprezede kadınların, annelik rolünü en önemli sorumluluk olarak üstlendiklerini, eşlerini ve aile üyelerini desteklediklerini ve ev içi kültürel rollerini yerine getirdikleri belirlenmiştir. Kriz zamanlarında kadınlardan beklenen aile içi sorumluluk rolleri daha fazla belirginleşmektedir. Toplum erkekten evi geçindirme ve babalık görevlerini yerine getirmesini, kadından da ev içi sorumlulukları almasını, aile büyükleri ve çocukların bakımını üstlenmesini beklemektedir (Işık ve ark. 2015). Bu nedenle çalışmamız ve farklı çalışmaların sonuçları benzerlik göstermektedir. Kadınların toplumsal yaşamdaki rolleri afet anlarında yeniden ortaya çıkar ve genellikle ailenin devamlılığının sağlanması ve bakım veren rolü tamamen kadınlara

birakılabilir. İlgili çalışmaların sonuçları incelendiğinde deprem gibi afetlerden sonra aileye daha fazla önem verilmesi gerektiğini, çünkü ailenin bireyler için huzurun kaynağı olduğunu, aksi durumlarda stres ve baskı kaynağına dönüşerek iş yükünü orantısız artıracaklarını göstermektedir (Liu ve ark. 2014; Işık ve ark. 2015). Ülkemiz ne yazık ki afetlere karşı savunmasız ve kırılabilir bir ülkedir. Bu nedenle bireyler/aileler/toplum afetlere dirençlilik bakımından önceden bilinçlendirilmelidir. Hem afetlerden önce hem sonra hayatta kalmanın yanı sıra ailelerin, ev içi dinamiklerin sağlıklı yürütülmesi ile ilgili bilinçlendirilme ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

Depremlerin neden olduğu afetler bireylerin ekonomik gelir kaynaklarını yok edebilir. Ortaya çıkan fiziksel hasarla bireyleri yerinden ederek göç etmesine neden olabilir (Işık ve ark. 2015). Bu çalışmada kadınların %71,4'ünün evlerinin ya tamamen yıkılmış ya da hasar görmüş olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda barınma ve eşyanın kaybının kadınlar için önemli bir stres kaynağı oluşturduğu, göç etmek ya da kendi sahip oldukları evleri terk edip yeni yerleşim için fırsatlar yaratmaya çalışmış oldukları saptanmıştır. Budhathoki ve ark.'nın Nepal depremi sonrası yaptıkları çalışmada kadınların beslenme, barınma, temiz su, giyinme, yakınları hakkında bilgi edinme sorunlarının ilk beş ihtiyaç arasında yer aldığını bildirilmiştir (Budhathoki ve ark., 2018). Newnham ve ark.'nın sistematik derleme çalışmasında afetler sonrası ekonomik güvensizliğin travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete ve depresyon gibi olumsuz ruh sağlığı sonuçlarını artırdığını bildirmişlerdir (Newnham ve ark., 2022). Bununla bağlantılı olarak çalışmamızdaki kadınların da benzer şekilde depremin yarattığı olumsuz ruh halinin içinde ekonomik zorluklar ile stresi daha ciddi deneyimledikleri söylenebilir. Diğer taraftan çalışmamızda kadınların deprem sonrası iş kaybına uğradıkları ve iş yaşantısından istemeden de olsa uzaklaştıkları belirlendi. Ülkemizde kadınların kayıt dışı işlerde, düşük ücretlerle ve erkeklere oranla daha az istihdam edildiği bilinmektedir (TÜİK, 2020). Sonucumuz afet durumları kadınları istihdamdan uzaklaştırması bir risk olarak kadının daha fazla yoksullaşmasına neden olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmalar, afetlerde bireysel, sosyal ve sağlık eşitsizlikleri gibi faktörlerden dolayı kadın sağlığının erkeklere göre daha fazla risk altında olduğunu göstermiştir (Rahmani Bilandi ve ark. 2015; Liang ve Cao, 2014). Başka bir deyişle, afetlerde kadın sağlığının kırılabilirliği, kaynaklara ve fırsatlara erişimdeki eşitsizlik nedeniyle kötüleşmektedir (Liang ve Cao, 2014). Çalışmamızda kadınların kendi sağlık sorunları olsa da öncelikle çevrelerindeki aile ve yakınlarının sağlık sorunları ile daha fazla ilgili oldukları belirlendi. Yoosefi Lebni ve ark.'nın çalışmasında benzer şekilde kırsalda yaşayan depremden etkilenmiş kadınların sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını damgalanma korkusuyla sakladıklarını bildirmiştir (Yoosefi Lebni ve ark. 2019). Rahmani Bilandi ve ark.,

depremde kadınların ihtiyaçlarını gizlemeleri ve sağlık sorunlarının ağırlaşmasının temel nedeninin kültürel tabular olduğunu bildirmiştir (Rahmani Bilandi ve ark. 2015).

Acil bir durumdan sonra hayat kurtarmak ve sağlık sorunlarını önlemek ve azaltmak, hazırlık ve yeterlilik gerektiren büyük bir görevdir. Hemşireler, sağlık alanının önemli bir bölümünü oluşturmaları ve genellikle etkilenen topluluğa en yakın çalışan olmaları dolayısıyla acil durumlara müdahaleleri çok hızlı gerçekleştirirler (Hugelius ve Adolfsson, 2019). Bu çalışmada hemşirelerin afet müdahalesinde kendileri yaralı olsalar dahi görevlerini yerine getirdikleri, diğer depremedelerle empati kurdukları ancak ailelerini ve çocuklarını geride bırakmanın ciddi bir stres oluşturduğunu bildirmişlerdir. Hugelius ve Adolfsson çalışmalarında hemşirelerin afet alanlarında, barınma, güvenlik, beslenme, vücut hijyeninin sağlanması gibi olanakların bulunmaması ve ruh sağlığının ihmal edilmesi gibi konulara dikkat çekmişlerdir. Diğer taraftan kendileri de afetten etkilendiklerinden aile ve yakınlarının durumu hakkında endişeleri de bildirilmiştir (Hugelius ve Adolfsson, 2019). Salmani ve ark. afet sırasında ve sonrasında gönüllülerin en büyük sorunlarının fiziksel ve duygusal durumlarının giderek kötüleşmesi olarak bildirmişlerdir (Salmani ve ark., 2019). Deprem alanlarında çalışan hemşirelerle yapılan farklı çalışmalarda hemşirelerin deprem bölgesindeki önemli rollerine rağmen kendileri ve ailelerinin ekonomik ve psikolojik destek alamadıkları bildirilmiştir (Geisz-Everson ve ark., 2012; Pouraghaei ve ark., 2017).

Tavsiye 1: Bu nedenlerle özellikle kadınların sağlık sorunları ile ilgili birimler oluşturulmalıdır. Toplumsal çalışmalarda yer alacak hemşire ve ebeler, kadın sağlığı için deprem sonrası yaşadığı ortamlardaki kliniklerde yerini almalıdır (UNFPA, 2023; UNFPA, 2015). Özellikle çadır ya da konteyner gibi toplu alanlarda yaşayan kadınlara erişilebilir sağlık hizmetleri kadınlar üzerinde afetlerin etkilerini azalmasını sağlayacaktır (Yoosefi Lebni ve ark. 2020; Damerell ve Zutphen, 2011).

Afet dönemlerinde kadın dostu politikaların artırılması, ev içi dengelerin kadınlar üzerinden oluşmasını engelleyecek eğitim ve projelerin planlanması, psikolojik ve fiziksel sağlık desteğinin sağlanması ve kadın sorunlarını ortaya çıkaracak daha geniş saha araştırmalarının yapılması önerilmektedir.

Tavsiye 2: Afetler sırasında hemşirelere ve ailelerine koruma ve destek sağlayarak bu konuda adımlar atılmalıdır. Bu tür hizmetler hemşirelerin kaygılarını gidererek onların sağlık hizmeti sunma yeteneklerini geliştirilmelidir.

Kadınlar ekonomik faaliyetlere katılıyor olsalar da, karar alma süreçlerindeki rolleri hala düşük seviyededir. Özellikle literatür taramasına dayanarak, sosyokültürel faktörler, ekonomik faktörler, bireysel özellikler ve engeller tanımlanmıştır. Mevcut nicel araştırmalara dayanarak,

daha fazla toplumsal cinsiyet odaklı araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmanın son aşamasında yukarıda önerilen tavsiyelerin geliştirilmesi/düzenlenmesi yararlı olabilir.

Kaynakça

- Alison, H.P., Jen, A.S., Tania, V., Jeanette, C., James, W., & Richard, C.C. (2014). Menstrual management: a neglected aspect of hygiene interventions. *Disaster Prev Managament*, 23, 437–454.
- Budhathoki, S.S., Bhattachan, M., & Castro-Sánchez, E. (2018). Menstrual hygiene management among women and adolescent girls in the aftermath of the earthquake in Nepal. *BMC Women's Health*, 18 (1), 33.
- Campbell, D.W., Campbell, J.C., Yarandi, H.N., O'Connor, A.L., Dollar, E., & Killion, C. (2016). Violence and abuse of internally displaced women survivors of the 2010 Haiti earthquake. *Int J Public Health*, 61(8), 981–992.
- Ekanayake, S., Prince, M., Sumathipala, A., Siribaddana, S., & Morgan, C. (2013). "We lost all we had in a second": coping with grief and loss after a natural disaster. *World Psychiatry*, 12(1), 69-75.
- Geisz-Everson, M. A., Dodd-McCue, D., & Bennett, M. (2012). Shared experiences of CRNAs who were on duty in New Orleans during Hurricane Katrina. *AANA Journal*, 80(3), 205–212.
- Gündüz F. (2022). Afetlerde kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifi ile çıkarılması gereken dersler (Haiti ve Japonya depremi örneği). *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 440-461.
- Hugelius, K., & Adolfsson, A. (2019). The HOPE model for disaster nursing - A systematic literature review. *International Emergency Nursing*, 45, 1–9.
- Irshad, H., Mumtaz, Z., & Levay, A. (2012). Long-term gendered consequences of permanent disabilities caused by the 2005 Pakistan earthquake. *Disasters*, 36(3), 452–464.
- Işık, Ö., Özer, N., Sayın, N., Mishal, A., Gündoğdu, O., & Özçep, F. (2015). Are women in Turkey both risks and resources in disaster management?. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(6), 5758–5774.
- Liang, Y., & Cao, R. (2014). Is the health status of female victims poorer than males in the post-disaster reconstruction in China: a comparative study of data on male victims in the first survey and double tracking survey data. *BMC Womens Health*, 14(1), 14-18.
- Liu, C. & Mishna, F. (2014). Resilience in a cultural context: Taiwanese female earthquake survivors. *Qualitative Social Work*, 13(2), 288-303.

- Liu, S., Han, J., Xiao, D., Ma, C., & Chen, B. (2010). A report on the reproductive health of women after the massive 2008 Wenchuan earthquake. *Int J Gynaecol Obstet*, 108, 161–164.
- Marshall, M.N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family Pract*, 13(6), 522–526.
- Newnham, E. A., Mergelsberg, E. L. P., Chen, Y., Kim, Y., Gibbs, L., Dzidic, P. L., Ishida DaSilva, M., Chan, E. Y. Y., Shimomura, K., Narita, Z., Huang, Z., & Leaning, J. (2022). Long term mental health trajectories after disasters and pandemics: A multilingual systematic review of prevalence, risk and protective factors. *Clinical Psychology Review*, 97, 102203.
- Pouraghaei, M., Jannati, A., Moharamzadeh, P., Ghaffarad, A., Far, M. H., & Babaie, J. (2017). Challenges of Hospital Response to the Twin Earthquakes of August 21, 2012, in East Azerbaijan, Iran. *Disaster medicine and public health preparedness*, 11(4), 422–430.
- Rahmani Bilandi, R., Khalajabadi Farahamni, F., Ahmadi, F., Kazemnejad, A., & Mohammadi, R. (2015). Exploring the perception of women about menstrual health in earthquake stricken areas. *J Mazandaran Univ Med Sci*. 25(125), 49–60.
- Reyes, D.D., & Lu, J.L. (2016). Gender dimension in disaster situations: A case study of flood prone women in Malabon City, Metro Manila. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 15, 162–168.
- Salmani, I., Seyedin, H., Ardalan, A., & Farajkhoda, T. (2019). Conceptual model of managing health care volunteers in disasters: a mixed method study. *BMC Health Services Research*, 19(1), 241.
- Sato, M., Nakamura, Y., Atogami, F., Horiguchi, R., Tamaki, R., Yoshizawa, T., & Oshitani, H. (2016). Immediate Needs and Concerns among Pregnant Women During and after Typhoon Haiyan (Yolanda). *PLoS Currents*, 8, ecurrents.dis.29e4c0c810db47d7fd8d0d1fb782892c.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020, 10 Kasım). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Agustos-2020-33792> adresinden 12 Kasım 2023 tarihinden alınmıştır.
- UNFPA. (2015). Life-saving role of midwives more crucial than ever for pregnant women in the wake of disaster. Retrieved November 10, 2023 from <https://nepal.unfpa.org/en/news/life-saving-role-midwives-more-crucial-ever-pregnant-women-wake-disaster>
- UNFPA. (2023). Earthquakes in Syria and Turkey. Retrieved November 10, 2023 from <https://www.usaforunfpa.org/unfpa-scaling-up-emergency-response-to-reach-women-and-girls-in-turkiye-and-syria-in-aftermath-of-powerful-earthquakes/>

- UNHCR. (2011). The sphere project Retrieved November 23, 2023 from <https://www.unhcr.org/50b491b09.pdf>
- Ural, A, Yalçın, E. İlkin Aydın, E. & Höbek Akarsu, R. (2023). Women's experiences in the aftermath of the Kahramanmaraş earthquakes in Türkiye: a phenomenological study. *SSRN*, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4607728>
- Yoosefi Lebni, J., Khorami, F., Ebadi Fard Azar, F., Khosravi, B., Safari, H., & Ziapour, A. (2020). Experiences of rural women with damages resulting from an earthquake in Iran: a qualitative study. *BMC Public Health*, 20(1), 625.
- World Bank. (2021). Gender dimensions of disaster risk and resilience. Retrieved November 20, 2023 from <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/80f2e78e-f04f-5a59-86a6-9cfe6bcd7b87/content>
- Zotti, M.E., Williams, A.M., & Wako, E. (2015). Post-disaster health indicators for pregnant and postpartum women and infants. *Matern Child Health Journal*, 19, 1179–1188.